

11. Сухомлинський В.О. Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України//Збірник наукових праць Полтавського педаг. інституту ім.В.Г.Короленка.Вип.1(5).Серія-«Педагог.науки».-Полтава,1999. - С.4-13.
12. Філософія:Підручник/Г.А.Заїченко,В.М.Сагатовський,І.І.Кальний та інші; За ред..Г.А.Заїченка та ін..-К.:Вища школа,1995.- С.428-430.
13. Фіцула М.М. Педагогіка: навч.пос./М.М. Фіцула.- К.,2005.-560 с.
14. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. /К.Д. Ушинський.- К.: Рад. шк.,1949. – 418 с.
15. Яременко Н.В. Дозвіллєзнавство: Навчальний посібник./Н.В. Яременко. - Фастів: Поліфаст, 2007.- 460 с.
16. Ящук І.П. Формування життєвої компетентності особистості старшокласників загальноосвітніх шкіл України: Автореф. Дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / Ін-т проблем виховання АПН України.-К.,2001. – 21 с.

Отримано до друку 12.11.2015

УДК 376

Свінціцька М.І. °

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, напрям підготовки «Соціальна педагогіка» ,студентка 4 курсу

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДЕЗАДАПТОВАНИМИ ПЕРШОКЛАСНИКАМИ

У статті автор визначає поняття шкільної дезадаптації, пропонує технологію соціально-педагогічної роботи з дезадаптованими першокласниками та наводить результати експериментального впровадження даної технології. Також аналізується стан шкільної дезадаптації першокласників на початку і в середині навчального року на основі проведеного дослідження у перших класах.

Ключові слова: *шкільна дезадаптація, шкільна адаптація, соціально-педагогічна технологія, першокласники*

В статье автор определяет понятие школьной дезадаптации, предлагает технологию социально-педагогической работы с дезадаптированными первоклассниками и приводит результаты экспериментального внедрения данной технологии. Также анализируется состояние школьной дезадаптации первоклассников в начале и в середине учебного года на основе проведенного исследования в начальных классах.

Ключевые слова: *школьная дезадаптация, школьная адаптация, социально-педагогическая технология, первоклассники*

In the article the author defines the notion of school disadaptaion, offers the technology of social-pedagogic work with disadapated first-graders and gives

results of experimental introduction of this technology. The state of school disadaptation of first-graders, also, is being analyzed at the beginning and in the middle of the school year, basing on the research among the first-graders.

Keywords: *school disadaptation, school adaptation, social-pedagogical technology, first-graders*

Актуальність. У сучасних умовах демократизації та гуманізації шкільної освіти все більш актуальним стає створення шкільного середовища, яке б могло якнайповніше задовольнити потреби дитини у пізнавальному, фізичному та соціальному розвитку. Таке середовище є особливо необхідним для першокласників, які тільки переступають поріг школи, стаючи на новий щабель свого особистісного розвитку. Вступ до школи – переломний момент у житті дитини, пов'язаний з новим типом стосунків і оточенням (ровесниками й дорослими) та переходом від ігрової до навчальної діяльності як провідної. Це “кризовий період” в житті дитини, бо змінюється все: обов'язки, оточення, режим життєдіяльності і їй необхідно адаптуватися до нових умов існування. У багатьох випадках процес адаптації порушується, що виявляється в різних проявах дезадаптованості учнів – небажанні відвідувати уроки, зниженні пізнавальної активності, нерідкими стають соматичні розлади (порушення сну, втрата апетиту), «випаданні» з шкільного колективу та життя класу, тривожності, що в майбутньому може перерости в педагогічну запущеність дитини, схильність до конфліктів та різні форми девіантної поведінки [6]. Саме тому виникає об'єктивна необхідність у профілактиці та подоланні цієї дезадаптованості у першокласників на початковому етапі шкільної освіти коли дана проблема ще не вкорінилася і не дала поштовх до розвитку інших негативних тенденцій.

Проблему дезадаптації дітей вивчали С. Белічева, Т. Доцевич, Н. Лусканова, І. Коробейников, А. Прихожан. Сучасні аспекти профілактики та корекції дезадаптації учнів наводять у своїх дослідженнях О.І. Проскурняк, Т.А. Столяр, С.В. Андрійчук, О.Ю. Борисова, Л.В. Дзюбко та Ф.Р. Мавлеткулова. Проте у психолого-педагогічній літературі досить мало звертається уваги на практичну роботу соціального педагога із дезадаптованими першокласниками, що і зумовило вибір теми статті.

Мета статті: дослідити явище шкільної дезадаптації першокласників та визначити алгоритм роботи з реалізації технології соціально-педагогічної роботи з дезадаптованими першокласниками.

Для визначення поняття «шкільна дезадаптація» насамперед необхідно з'ясувати що таке «шкільна адаптація».

У найпоширенішому своєму значенні «шкільна адаптація» розуміється як пристосування дитини до нової системи соціальних умов, відносин, вимог, видів діяльності, режиму життєдіяльності [2].

Перший рік навчання в школі є важливим випробовуванням адаптаційних можливостей дитини. Адже на зміну безтурботним іграм приходять щоденні навчальні заняття. Вони вимагають від дитини напруженої розумової праці, активізації уваги, зосередженої роботи на уроках, утримання правильної робочої пози. Змінюється її місце в системі

суспільних відносин, змін зазнає все її життя, зростає психоемоційне навантаження [3].

І. М. Петрюк зауважує, що коли мова йде про шкільну адаптацію, потрібно усвідомлювати, що це складний процес, який поєднує у собі адаптацію функціональну, навчальну та соціально–психологічну. Під функціональною адаптацією розуміють пристосування особистості дитини до виконання обов'язків, зумовлених функціональним призначенням навчальної діяльності. Під навчальною – пристосування до умов навчання в освітніх закладах. Щодо соціально-психологічної адаптації, то її визначають як найбільш оптимальне пристосування дитячої психіки до умов шкільного середовища шляхом засвоєння і прийняття цілей, цінностей, норм і стилів поведінки, прийнятих у даному середовищі [5].

Далеко не всі діти з подібним рівнем розвитку однаково «приспосовуються» до нових умов життєдіяльності. Явище, протилежне шкільній адаптації – «шкільна дезадаптація».

Лусканова Н. і Коробейников І. під шкільною дезадаптацією розуміють сукупність ознак, які свідчать про невідповідність соціопсихологічного та психофізіологічного статусів дитини ситуаціям шкільного навчання, опанування яких ускладнюється або стає неможливим [4].

Т. Алексєєнко зазначає, що дезадаптація – це явище, сутність якого проявляється в невідповідності соціопсихологічного і психофізіологічного статусу людини до вимог ситуації життєдіяльності, що не дозволяє їй адаптуватися до умов середовища свого існування [1].

Перший крок в реалізації технології роботи соціального педагога з дезадаптованими першокласниками – дослідження рівня адаптованості першокласників до школи та виявлення дезадаптованих учнів.

З цією метою ми провели два констатувальні заміри – на початку й у середині навчального року. Дослідження відбувалися на базі середньої загальноосвітньої школи № 245 міста Києва у перших класах (1–А та 1–Б) у жовтні (з 6 по 30) 2015 року та у лютому (з 17 по 29) 2016 року. Загальна кількість респондентів 40 чоловік.

Для дослідження рівня адаптованості першокласників до школи ми використали: методи спостереження та бесіди; проєктивну методику «Школа звірів» С. Панченко; анкету оцінювання рівня шкільної мотивації і адаптації Н. Лусканової; методики Чиркова В. І., Соколової О. Л. та Сорокіної О. В. «Експертна оцінка адаптованості дитини до школи» для батьків та вчителя.

Дослідивши рівень адаптованості до школи першокласників, ми встановили наступні результати: високий рівень адаптованості до школи на початку навчання мали 60%, середній – 17,5%, і низький – 22,5% першокласників. А у середині навчального року 37,5% дітей мали високий рівень адаптованості до школи, 30% – середній, і 32,5% – низький.

Відповідно до результатів констатувальних замірів ми розпочали формувальний експеримент, що є другим кроком в реалізації технології роботи соціального педагога з дезадаптованими першокласниками. У якості експериментальної групи ми обрали 1–Б клас, а до контрольної групи ввійшли учні 1–А класу. Нами був розроблений курс розвиваючих занять для

дезадаптованих учнів, які були об'єднані в «Групу розвитку». Загальна кількість дітей що ввійшли до «Групи розвитку» – 7 першокласників.

Курс занять «Групи розвитку» складається із 6 нестандартних інтерактивних уроків тривалістю 30 хвилин кожен, що включають вправи на формування позитивної самооцінки, зниження тривожності, розвиток пізнавальних психічних процесів, розвиток комунікативної сфери, формування позиції школяра та навчальної мотивації.

Перше заняття «Групи розвитку» – мета: знайомство, зняття напруги; вправи: «Знайомство»; „Скажи „Добрий день” не так, як інший”; гра „Поміняйтеся місцями ті, у кого...”; вправа «Сон на березі моря»; загальне обговорення.

Друге заняття – мета: формування позитивної самооцінки, зниження тривожності; вправи: гра «Ім'я»; гра «ласкаве ім'я»; гра „Чарівний стілець”; вправа «В гору по веселці»; загальне обговорення.

Третє заняття – мета: розвиток комунікативної сфери, зниження тривожності; вправи: «У темній нірці»; гра «Дзеркало»; вправа «Мені подобається твій\твоя...»; складання казки; загальне обговорення.

Четверте заняття – мета: формування вольової регуляції поведінки і розвиток навичок самоконтролю; вправи: гра «Зроби, як я»; гра «Шум дощу»; гра «Каблучка»; загальне обговорення.

П'яте заняття – мета: формування позиції школяра; вправи: бесіда «Що можна зробити за перерву?»; гра «Урок і перерва»; гра «Уяви собі»; бесіда «Що таке урок?»; загальне обговорення.

Шосте заняття – мета: формування навчальної мотивації; вправи: бесіда на тему «Ким я хочу стати коли виросту і що для цього потрібно?»; вправа «Долоня»; вправа «Обличчя на сонці»; підсумкове загальне обговорення.

Окрім роботи з дітьми, ми проводили консультативно-просвітницьку діяльність з їхніми батьками та класним керівником. Було розроблено та поширено серед батьків дезадаптованих першокласників спеціальні пам'ятки-рекомендації в яких міститься інформація про адаптацію та дезадаптацію першокласників до школи та рекомендації батькам, як можна допомогти дитині адаптуватись до школи та зменшити прояви дезадаптації.

З класним керівником першого класу проводилися консультативні бесіди на тему допомоги дезадаптованим дітям, роз'яснювалася важливість такої допомоги та майбутні результати її проведення або наслідки ігнорування.

По закінченню формувального експерименту ми перейшли до третього кроку в реалізації технології роботи соціального педагога з дезадаптованими першокласниками – контрольного вимірювання адаптованості першокласників до школи, щоб перевірити ефективність здійснених соціально-педагогічних заходів. Результати дослідження подані у табл. 1.

Як видно із таблиці 1, показники адаптованості учнів 1–Б (експериментального) класу до школи значно покращилися – дітей із високим рівнем адаптованості до школи стало 55% замість 50%, із середнім – 35% замість 20% і зменшилася кількість дітей із низьким рівнем адаптованості – було 30%, а стало 10%. На відміну від 1–А (контрольного) класу, з учнями

якого не проводилася соціально-педагогічна діяльність по подоланню шкільної дезадаптації, де кількість дітей із середнім рівнем адаптованості зменшилася на 5% (із 40% до 35%), а з низьким, відповідно, збільшилася на 5% (із 35% до 40%). Це свідчить про: а) необхідність проведення такої роботи (за період з жовтня по лютий показники адаптованості погіршилися в обох класах), б) запропонована технологія роботи соціального педагога з дезадаптованими дітьми є ефективною.

Таблиця 1. Результати формуючого експерименту

Клас / Група	Рівень адаптованості до школи	До експерименту (жовтень 2015р)		До експерименту (лютий 2016)		Після експерименту (березень 2016)	
		кількість дітей	у відсотках	кількість дітей	у відсотках	кількість дітей	у відсотках
1 – А / Контрольна	високий	9	45%	5	25%	5	25%
	середній	4	20%	8	40%	7	35%
	низький	7	35%	7	35%	8	40%
1 – Б / Експериментальна	високий	15	75%	10	50%	11	55%
	середній	3	15%	4	20%	7	35%
	низький	2	10%	6	30%	2	10%

Висновки. Шкільна дезадаптація першокласника – це явище, сутність якого проявляється в невідповідності соціопсихологічного та психофізіологічного статусу учня до вимог ситуації життєдіяльності, що не дозволяє дитині адаптуватися до умов шкільного середовища.

Технологія соціально-педагогічної роботи з дезадаптованими першокласниками включає три етапи:

1. Діагностика рівня адаптованості першокласників до школи та виявлення дезадаптованих учнів.

2. Соціально-педагогічна робота з дезадаптованими першокласниками за трьома напрямками: проведення комплексу розвиваючих занять з дезадаптованими першокласниками; консультативно-просвітницька діяльність з батьками дезадаптованих дітей – інформування про адаптацію та дезадаптацію першокласників та надання рекомендацій стосовно того, як можна допомогти дитині адаптуватись до школи та зменшити прояви дезадаптації; бесіди та консультації з класним керівником учнів на тему допомоги дезадаптованим дітям та зменшення негативних десоціалізуючих чинників.

3. Перевірка ефективності зробленої роботи – повторна діагностика рівня адаптованості першокласників до школи (у нашому випадку щоб перевірити ефективність здійснених соціально-педагогічних заходів).

Експериментальна перевірка технології соціально-педагогічної роботи з дезадаптованими першокласниками доводить її ефективність, а контрольні заміри рівня адаптованості першокласників до школи на початку і в середині навчального року – необхідність проведення соціальним педагогом даної роботи.

Список використаних джерел:

1. Алексєєнко Т. Ф. Соціальна педагогіка: словник-довідник. – Вінниця : Планер, 2009. – 542 с.
2. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. 4-е изд., перераб. и дополн. / Гуткина Н.И. – СПб.: Питер, 2004. – 208 с.
3. Лісовець С. Соціально-психологічні особливості адаптації першокласників до умов навчання в школі / С. Лісовець, В. Голуб // Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. / Київ. міськ. пед. ун-т Бориса Грінченка, Ін-т проблем виховання АПН України. – Київ : [б. в.], 2008. Педагогіка. Психологія, № 9. – С. 124–129.
4. Лусканова Н.Г. Основные проявления и факторы школьной дезадаптации / Н.Г. Лусканова, И.О. Коробейников // Психология детей с нарушениями и отклонениями в развитии. – СПб.: Питер, 2001. – С. 153–167.
5. Петрюк І. М. Соціально-педагогічна робота з дезадаптованими підлітками у загальноосвітній школі [Електронний ресурс] : Вісник психології педагогіки / І. М. Петрюк – Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>
6. Харченко С. Я., Краснова Н. П. Робота соціального педагога з дітьми девіантної поведінки. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 143 [1] с. – (серія «Соціальному педагогу»).

Отримано до друку 24.11.2015

УДК[37.015.3:613]-029:9

Сніжко А.О. °

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет психології, аспірантка кафедри педагогіки

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВАЛЕОЛОГІЇ

Проаналізовано історико-педагогічну спадщину валеологічної культури. Розглянуто фізичний, психологічний, соціокультурний розвиток і збереження здоров'я людини в умовах впливу на нього мінливих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища в різні епохи та періоди людства.

Ключові слова: валеологія, здоровий спосіб життя, здоров'я, валеологічні знання, збереження власного здоров'я.